

GYVIEJI ARCHYVAI

IŠSAUGOTA ATMINTIS: 100 akimirų iš Varėnos krašto gyvenimo

Varėnos viešojoje bibliotekoje veikia fotografijų kopijų paroda, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti

Eksponuojamos 100 nuotraukų kopijos iš 1920-2018 metų laikotarpio. Parodos tikslas – įamžinti mūsų krašto istorinius įvykius, žmones, šventes, buitines darbus, pastatus. Iš nuotraukų, net be datų ir pavardžių, galima sudaryti užfiksuoto laikotarpio vaizdą. Tai parodo aprangą, aplinką, buitį. Kopijos išdėstytos chronologine seka. Džiugu akimis pabraižyti po praeitį, žvelgti į juodai baltą fotografiją ir tarsi atsistodinti laike, kuriame realiai neteko pabuvoti. Manome, kad kiekvienam varėniškiui turėtų būti įdomu pasižiūrėti, kaip atrodo tie meto pastatai, įvairios šventės bei iškilmes ir palyginti kaip dabar šioje vietoje verda gyvenimas.

Parodos pirmajame stende pateikiamos seniausios – 1920, 1921 ir 1923 metų – nuotraukos. Jose – Perlojos šaulių grupė Druckūnų kaime, S. Sinkevičiaus dukra Emilija su dukrele (Valkininkai), Giraitės kaimo jaunimas.

Nuotraukų ekspozicijoje atsispindi žmonių svarbiausi gyvenimo tarpsniai: vadybos, Pirmoji Komunija, vestuvės, laidotuvės. Parodoje rasime nuotrauką, kurioje užfiksuota laidotuvių eiseną Kuršių kaime 1981 metais. Ši nuotrauka įdomi tuo, kad primena, kaip keičiasi laidotuvių

papročiai ir kad mada fotografuoti laidotuves jau nyksta.

Eksponuojamos ir vestuvių nuotraukos. Jose – jaunieji su gausia savo palyda.

Kai kurios parodos nuotraukos mena lenkų okupacijos laikus, kai kaimuose (Giraitės, Senųjų Naniškių) veikė Lietuvos Šv. Kazimiero draugijos skyriai.

Fotografijose – Varėnos krašto mokyklos, mokiniai ir mokytojai įvairiais istoriniais laikotarpiais. Tai ir lenkų okupacijos metais, Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu, sovietmečiu. Beveik visose šiose nuotraukose – mokiniai su vienu ar keletu mokytojų yra įsiamžinę šalia mokyklos pastato. Įdomi nuotrauka, kurioje užfiksuota, kaip mokytojai dviračiais atvyksta stebėti atviros pamokos Kaniavos pradinėje mokykloje 1933/1934 m. pavasarį.

Įamžinti Varėnos krašto kaimų (Giraitės, Senųjų Naniškių, Nedzingės, Kuršių, Krivilių, Perlojos, Bagočių, Matuizų, Valkininkų bei kitų) žmonės, atskirų šeimų nariai. Išsiskiria nuotrauka, kurioje – mergina su tautiniais rūbais 1939 metais. Dėmesį patraukia nuotrauka, kurioje matome garsų Margionių kaimo režisierių Juozą Gaidį su žmona savo trobeje Margio-

nyse.

Eksponuojama keletas nuotraukų kopijų, kuriose atsispindi lauko ar buitines darbai: bulvių sodinimas, šienapjūtė, šieno vežimas arklio traukiamame vežime, javapjūtė, malkos rankiniu pjūklų pjovimas ir skaldymas.

Nuotraukose užfiksuoti su Varėnos kraštu susiję svarbūs įvykiai: paminklo Vytautui Didžiajam atidengimo šventė Perlojoje 1931 m. liepos 19 dieną, Sąjūdžio mitingas Varėnoje 1988 m. rugpjūčio 25 dieną, pirmųjų tremtinių palaikų parvežimas iš Sibiro 1989 metais, atstatyto Nepriklausomybės paminklo šventinio iškilmės Senojoje Varėnoje 1989 m. rugsėjo 8 dieną, pirmieji Varėnos rajono šauliai Perlojoje po priesaikos priėmimo 1991 m. vasario 16 dieną, kryžiaus partizanams atminti šventinimas Merkinės kryžių kalnelyje 1999 metais, Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus vizitai Varėnoje 2004 ir 2005 metais.

Nuotraukos primena įvairias šventes: Sekminių šventę Kriviliuose, Žvejo dieną Kabeliuose, Derliaus šventę Panočiuose, Kryžiaus šventinimo iškilmes Kuršių kaime, rajonines Dainų šventes, Mindaugo karūnavimo dienos minėjimą, Grybų šventes Varėnoje.

Parodoje eksponuojamos ir šių dienų naujausios nuotraukos: Perlojos bažnyčia ir Vytauto Didžiojo paminklas (2013), Anzelmo Matučio drevė Pauosupės kaime (2013), Varėnos viešosios bibliotekos pastatas prieš rekonstrukciją (2002) ir šandien (2018), Merkinės apžvalgos bokštas (2016), Varėnos sporto centras (2018), Trakiškių kaimas (2018), Vasario 16-osios gatvė Varėnoje po rekonstrukcijos (2018).

Dabar, įsitvirtinus skaitmeninėms technologijoms, radikalčiai pasikeitė fotografija, todėl čia kai kurie užfik-

suoti kadrai tapo tikra praeitimi.

Nuotraukos panaudotos iš Jono Aleksonio, Onutės Augustinavičienės, Stasio Avižinio, Jono Bujanausko, Jadvygos Baublienės, Zofijos Bliulienės, Laimutės Cibulskienės, Sigutės Čaplakienės, Elenos Glavickienės, Danutės Kasiulienės, Marijonos Krivienės, Angelės Kurauskienės, Irenos Maciulevičienės, Prano Makaravičiaus, Irenos Marcinkevičienės, Danutės Molienės, Jolantos Molienės, Pyšinskienės, Genutės Sabonienės, Reginos Svirskienės, O. Taraškevičienės, Onos Ur-

belionienės, Juliaus Vaicekausko, Gražinos Valentukavičienės, Zigmo Valancevičiaus, Antano Volungeno šeimų albumų bei Varėnos rajono savivaldybės viešosios bibliotekos, Krivilių kultūros centro, Kabelių kaimo bibliotekos, Nedzingės bažnyčios archyvo, Trakiškių kaimo FB puslapio, Perlojos bendruomenės archyvo, Varėnos sporto centro archyvo, Varėnos rajono savivaldybės administracijos puslapio.

Varėnos rajono savivaldybės viešosios bibliotekos informacija

Kai nuvykome prie tilto, lenkai pradėjo leisti iš anapus žmones. Ilgai jie stovėjo prie užtvartos, kur lenkai juos suregistravo. Kai pradėjo leisti, jie bėgo, kuris greičiau, kad čia pirmam patektų prie mūsų pasienio policijos būdelės, kur taip pat jie registruojami ir apčiupinėjami, ar nesinėša kokios kontrabandos. Kai kokia moteris jau užregistruota, ji kelia rankas, atskleidžia skarą (skepetą), o policininkas ją apžiūri. Vaizdas ne iš maloniausių, bet reikalingas.

Viena čia galima būtų pasakyti, kad, gal, mūsiškiams reikėtų būti mandagesniems... Skaudu buvo girdėti, kai viena moteris pastebėjo:

– Su mumis mūsų priešai lenkai mandagiau elgiasi!..

Aš ilgai tēmijau perleidimo per tiltą procedūrą. Ir nenoriu ką nors kaltinti: man regis pasienio policija buvo gana mandagi. Tačiau čia tenka atsižvelgti į sąlygų ypatinumą. Man regis, kad į tokias vietas reiktų parinkti ypatingai gerai išauklėtus, inteligentiškesnius žmones...

Tiesa, žmonės iš anapus bėgo netvarkingai, jie ir šioj pusėj nesilaikė eilės, bet tam reikėjo sąmoningesnio tvarkdario ir visa būtų gerai.

Skundžiasi žmonės turį daug vargo dėl tų perėjimų per administracinę.

Apžiūrėjome visą kaimą ir bažnyčias: pernai pastatytą mūrinę ir dar Vytauto statytą bažnyčią maumedinę, kurią statant Perlojoj pjūklų dar nežinota: visa bažnyčia kirviais tašyta. Be gerai išsilaikiusių maumedinių sienų, senoviška bemaž nieko nėra; senoviška tik – dievukai gale bažnyčios ir altoriuose išpjautyti stulpeliai.

Po pamaldų įvyko iškilmės, į kurias svarbiausiai ir vyko Alytaus šauliai, tai Vytauto paminklo atidengimas.

Vidury kaimo, priešais bažnyčią perlojiškių pastangomis ir visuomenės aukomis pastatytas didžiulis paminklas, kainavęs apie 12 000 lt. Tai, ant aukšto, kolonos pavidalo, pjedestalo stambi Vytauto Did. stovyla su nuogu

kardu rankoje, žiūrinti Vilniaus link.

Paminklo projektas esąs dail. Tarabildos, tačiau papildytas bei pakeistas kažkokio teplioriaus ar mūrininko, kuris ant gražiai sukomponuoto paminklo-kolonos pastatė dar cementinę stovylą. Meniška vertinant – tai nekoks išėjo junginys, bet vertinant vietos sąlygomis tai turbūt kitaip nebuvo galima.

Išsirikiauvus šauliams ir apstojus minioms žmonių, paminklą pašventino kun. Kiškis, o atidengimo ceremoniją atliko V. R. viceministeris pulk. Štencelis.

Komiteto vardu kalbėjo mokyt. Aravičius, sveikino vicemin. pulk. Štencelis, K. a. min. vardu pulk. Braziulevičius, kalbėjo dar – aplombatiškai – dr. Janavičius. Po to sekė dovanojimas šaulių žvaigždės kai kuriems asmenims ir šaulių paradas.

Pora žodžių apie džiūkus. Iš pažiūros – tai mažo ūgio, liesi, smulkių veido bruožų, su aiškiai išreikšta, ypač nosies,

asimetrija (beveik kiekvieno aiškiai kreiva nosis).

Vyrai visi skusti, nė vieno barzdoto; matyti, barzdos jų mažai teželia: dirvos jų plikos ir veidai pliki...

Moterys, ištekejusios, su prijuostėmis; ne lietuvišku raštu, bet pirktinėmis, iš hafatų, kvarbatų, plačios, ilgos, baltos.

Visos turi madą visus vaikus vežtis bei neštis į bažnyčią; žindamuosius laiko pasirišusios skaromis (didelės skepetos), kaip čigonės. Klyksmas, rėksmas, (kuris visiškai nustelbia bažnyčios fis-harmoniją), sulaikomas kūdikių niukinimu, kratymu, rėkavimu, bet bažnyčioj koncertas jų puikus...

Būdo, matyt, dzūkai lėto, bet užsispyrėliai, nemaži savigarbos; valio jie kitiems nešaukia; skeptiški, bet drauge ir nuoširdūs. Tai gero būdo savybės.

Grįždami atgal, užsukom į Varėną ir atsidūrėm į antrąją tiltapusę per Merkio upę. Čia tiltas siauresnis ir mus prilei-

do ligi pat Lenkų pastatyto stulpo bei vartų, kuriuos atsidarę, lenkų kareiviai įsilei-do grįžtančius iš Varėnos bažnyčios žmones.

Prie Varėnos, anapus Merkio yra pagarsėjęs Mitraukos kaimas, kurį išgarsino muštynės, pasiekusios net Ženevą.

Viena mergaitė, kuri laukė prie vartų, man parodė ir namą, kuriame įvyko muštynės.

– Kaip ten buvo iš tikrųjų? – pasiteiravau.

– Na gi, lenkų kareiviai pirma leido padaryti vakarėlį, o paskiau atėjo jį išvaikyti, mūsų vaikinai pasipriešino ir įvyko peštynės: vienam vaikinui kareivis štiku perdūrė šoną, o kitą sumušė.

Varėnos miestelis daro liūdną vaizdą: didžiama buvusių gražių mūrinių namų sugriauta ir jų griuvėsiai ir dabar teberioško. Liūdnas, šurpius laikus primenąs, vaizdas... Ypač čia, ties pat administracine linija, kuri sakytė sako, kad smurtas, žiauri fizinė jėga viešpatauja ant tei-

ses, teisėtumo, žmoniškumo...

Nei Perlojos, nei Mitraukos, nei tolimesnių apylinkių žmonės lenkiškai kalbėti nemoka, gryniausio kraujo lietuviai.

Užvažiavome ir į Varėnos sanatoriją. Tai buv. rusų poligono vasarajančių karininkų ramovė – klubas. Gražus namas, puiki vieta. Sanatorijoje semiasi jėgas ir didina džiovai atsparą žmonės – visi kandidatai išgyti, nes dalimi oro, saulės, maisto, dalimi režimo, dalimi vaistų gydymas visus čia sustiprina ir daro sveikais žmonėmis. Radau pažįstamų – nuovados viršininką, studentą – bendradarbi, menininką, – kurie mums parodė sanatoriją. Ir grįžome į Alytų. Baigdamas šią atostogišką – ekskursišką rašinėį, pasakysiu, kad džiūkai, alytiški daro gerą įspūdį: jie savarankiškesni, savanuomoniškesni, drąsesni, atviresni, negu kai kurių kitų provincijos vietų žmonių. J. Kardelis.

Tęsinys. Pradžia Nr. 71, 72, 78, 79, 82, 85, 89

Parengė Sigita LŪŽYS